

Güneyde

Kültür

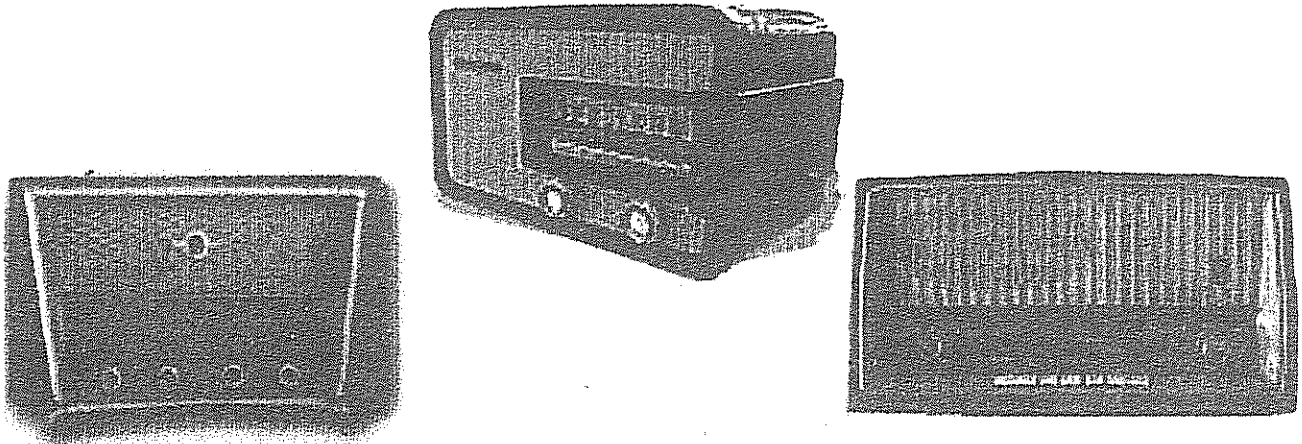
AYLIK FİKİR VE SANAT DERGİSİ

CİLT : 17

Sayı : 166

Temmuz-Ağustos 2007

ISSN 1300-2627

"Yalnız kıldığınızda, içiniz sıklığınızda,

Sesinizi duyacak bir dost, Başınızı yaslayacak bir omuz aradığınızda...

Hani birileriyle konuşmaya ihtiyaç duyduğunuzda... Hani bir şeyleri paylaşmak istediğinizde... Biz hemen yanınızdayız.
80 yıllık sarsılmaz dostluk ve güvenin bundan böyle de artarak süreceğine olan inancımızla sevgi ve saygılarımızı sunuyoruz.

TRT Türkiye Radyoları

İÇİNDEKİLER

Mehmet TEKİN Hatay'ın Sesi Kesilemez !	1
Mehmet Turan YARAR Rubailer	5
Öğr. Gör. Sedat BAHADIR Akılman Vazir Masalının İncelenmesi	6
Abdulkadir ÖZTÜRK Taşlar Bende Dil Oldu (Şiir)	11
Fatma AYPARLAR Mehmet Tekin ve "Komşu Penceresinden Suriye"	12
Bekir COŞKUN Gümüş Bastonlu Adam (Hikâye)	26
Güneyde Kültür Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi'nde (İhsan Işık) Piyango Gibi Yanlıklık	34

Güneyde Kültür Dergisinin
1-16. ciltlerinin dizinlerine
<http://www.guneydekultur.com>
adresinden ulaşabilirsiniz

GÜNEYDE KÜLTÜR

İki Ayda Bir Yayınlanır- Fikir ve Sanat Dergisi

Cilt : 17 Sayı : 166 Temmuz-Ağustos 2007

ISSN 1300 -2627

SAHİBİ
Mehmet TEKİN

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
M. Mehtap TEKİN

YAYIN YÖNETMENİ
Günay ÇELENK

DANIŞMA KURULU
Prof.Dr. Abdurrahman YİĞİT
Yrd.Doç.Dr.Süleyman HATİPOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Bülent ARI
Öğr. Gör. Abdulkadir ÖZTÜRK
Osman Nuri BOYACI
Bülent NAKİB

AKADEMİK DANIŞMAN VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. Haluk AKALIN (TDK Başkanı)
Prof. Dr. Bayram KODAMAN (S.D. Üniv.)
Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK (Fırat Üniv.)
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK (Fırat Üniv.)
Prof. Dr. Salim CÖHCE (İnönü Üniv.)
Prof. Dr. Gönül AKÇAMETE (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Selçuk Üniv.)
Prof. Dr. Erman ARTUN (Ç.Ü.)
Doç. Dr. Hüseyin GÜFTA (MKÜ)
Yrd. Doç. Dr. Rıfat ÖZDEMİR (Fırat Üniv.)
Yrd. Doç. Dr. Kezban KURAN (M.K.Ü.)
Yrd. Doç. Dr. Meral ATICI (Ç.Ü.)

Güneyde Kültür hakemli dergidir. Bilimsel makaleler en az iki alan uzmanının onayı alındıktan sonra yayınlanır.

Ankara Temsilcisi : Dr. Mehmet SILAY
İsviçre Temsilcisi : Muzaffer MADEN
Kayseri Temsilcisi : H. Mehtem KONUŞKAN

HABERLEŞME ADRESİ

Mehmet TEKİN
Gazipaşa İşhanı Kat : 1 No : 110
P.K. 344 Antakya-HATAY
Cep Tel : 0.532.384 35 94
e-posta : guneydekultur@hotmail.com

Baskı : ÖZİREM Basımevi - Antakya

- * Gönderilen yazı ve fotoğraflar basılsın veya basılmasın iade edilmez
- * Yayınlanan yazıların içeriğine ait sorumluluk yazarlarına aittir.
- * Yayınlanan yazılar üzerinde yazarın izni alınmak suretiyle düzeltme yapılabilir.
- * Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
- * Mehmet Tekin posta çeki hesap no : 502404
- * Dergimiz Basın-Ahlak Yasası'na uymayı taahhüt eder.
- * Dergiye gönderilen makalelerin windows Microsoft word sürümlerine göre yazılarak disket olarak gönderilmesi rica olunur.

AKILMAN VAZİR MASALININ İNCELENMESİ

Öğr. Gö.r. Sedat BAHADIR

I. BÖLÜM

AKILLI VEZİR MASALININ METNİ¹

İlgeri, ilgeri bir Kan bolgan eken. Al Kandın atagı elge cayılıp, aytkan sözü em bolup turuptur. Oşondon ulam özün akılmanmın dep oyloçu eken. Birok “ ayal cakşı, er cakşı, Vazir cakşı, Kan cakşı” degendey, kandın cakşılığı anın Vazirinin kılmandıgman boluptur. Birok Kan anı tüşüngön emes. Bir künü kan menen Vazir uuga çıgışat. Uugdan keç kaytıp, ayılına cete albay kalışat. Oşondo kan menen Vazir aldınan çıkkan üygö tünöp ketüünü oyloşot. Coldogu bir cibıtta bir ak üy, bir kara üy tigilip turgan eken. Eki üydön eki it ürüp çıgat. Vazir aybandın da, çöp-çardın da tilin bilgen neme eken. Ak üydün iti ürüp catıp: kan menen Vazir bugün bizdinkine konat. Menin eem bir koy soyet, men kan cinine toyam, tan atkança ılsırap ıktayım”- dep maktanat berki itke.

Anda kara üydün iti üröt deyt: “ kan menen Vazir bizdinkine konat. Menin eem calgız ak toktusun soyet, men anın kan cinine toyem. kan menen Vazirdin atın tan atkança kaytarıp çıgam. Sen uktap kalıp, kan menen Vazirdin attarın uurdattıp ciberesin “- dep ürüptür.

Vazir menen kan kara üy menen ak üygö cakındap kelende, kan ak üy cakka bastırat. Vazir kandi çılbirdan alıp, kara üygö tüşüröt. Kandın açuusu kelet. Birok üygö karganda söylöşörmün dep unçuk payt. Kan menen Vazirge kembagal diykan çayın berip, alardın kelgenine cetine albay calgız koyun koyunun kozusun alıp kelet. Oşondo sırttan koy maarayt deyt: “ Atandın körü ay, on birdi tuurdum, biri rukum bulgan çok. Uşunumdu kaltırsa bolat ele. Min töldün başı ak toktu degen uşul bolçu, andan körö meni soy soçu,”- kanırığı tütöyt, kuydun sözüm tüşüngön Vazir mıyığınan külüp, bata surap turgan diykanga kayrılıp:” Koy aldagı kuzundu soybo. Bizge sırtta maarap catkan koyundu soy!”- deyt. Üydün eesi maku bolup, kozunu berip, koydu alıp kelip soyat. Munda da kandın açuusu kelip, munun emne kılğanı dep oyloyt. Ülgö barganda cakşılup söylöşpösöm, munuku aşıp baratat, dep içinen kek tüyüp kalat.

Alar ötkön-ketkendi süylöşüp oturup etti çeşet, andan sun comok aytuu başlatat. Üydün eesi bir top kızıktuu cumoktordu aytat. Vazir külkülüü comoktordu aytıp beret. Kandın erksizden kapası cazılıp, özünün bilgen üç comogun aytıp bergisi kelet. Birok, uşul caman üygö comok aytıp barga deyt men kimin, dep aytpay koyot. Anda Kandın üç comogu keneş deyt. Birinci comogu:” Meni bul ızaladı. Uşul öydö ele aytsa bolmok. Men erten menen aga körsötöm, kara kurt bolup ötüğünün başına kirem da, munu çağıp öltüröm”- deyt. Anda ikinci comogu:” Eger sendin aman kalsa, coldon Kan çankagan kezde uu bulak bolup aldınan çıgam. Bir uurtaganda ele ölot,”- deyt. Üçüncü comok:” Eger silerden aman kalsa, men uktap catkanda cabuudan acıdar bolup tüşöm. Andan aman kala koybos,”- dep keneşti bütkörüşöt. Comoktordun süylöşkönün da Vazir bilip koyot. Erten menen Kan ötüğün kiygeni catkanda, Vazir ötüğünün başın çart kesip alat da, özünün ötüğün bere salat. Kandın ogo beter cini kelip, seni üygö barganda dargaga astıram, dep kekenet.

Erten menen çay içip alıp attanıp ketişet. Coldon taaringan Kan ün katpayt. Kün ısıp Kan menen Vazir çankayt. Kelip baratışsa ele, aldınan bir bulak ağıp catat. Kan attan tüşkön çö Vazir bulaktı atı menen tepsetip, atın zaardattıp ciberet. Kandın açuusu ogo beter kelet. Oşol açuusu menen üygö cetet. Kün batıp ketet. Ertesi Vazirin dargaga asmakçı bolup, kan catıp alat. Kan catkan bölmödö tan atkança küzöt kılıunu oyloyt Vaziri kılıçın karmap, köz irmebey turat. Bir maalda kirip kelatkan acıdaardın başın kıya çabat. Oşondo acıdaardın Kanın sorup salayın dep catkanda Kan oygonup kelip, ayalın Vazir ööp catkanday körüp daroo cigitterin çakırtıp, Vazirdi tandırıp salat. Ertesi eldin közüncö dargaga asmakçı bolat. Oşondo Vazir Kanga kayrılıp: “ Kanım, meni tuura emes könöölöp catasız. Kariyalardı çakırtıp, menin könööldü alarga koyup beriniz,”- dep suranat.

Kan makul bolup, kariyalardı çakırıp, alarga Kan özünün Vazirinin kılğan kunöölörön sanap beret da:” Munun şişi toldu, akırında kelip koynumda catkan ayalıma kol salıp catkanı emnesi?”- deyt.

- Kandın ayt kandarı tuurabı, Vazir?- dep suraşat kariyalar.

-Kandın aytkandarı tuura, aksakaldar. Birok alardı men emne üçün casadım oşonu ugup algıla,- dep bolgan tarihin aytıp beret. Eköönün uuga

¹ BOLÇUROV, Toktobek Tözgün; Kırgız El Comoktoru, Bişkek, “Şam Basması” 1997, s. 130-133.

çıkkanın, kaytıp kelatıp kara üygö kongonun kozu soydurbay koy soydurganın, anan comoktordun kekenip kalganınan kara kurt kirip keltken ötüğün kesip özünükün bergenin, bulak suunun uu ekenindigin, acıdaar soro turgan bolgondo başın kesip alganın, bir tamçı kanı ayalının töşünö kökçrögüne taamp ketkenin uu sinip ketpesin dep sorup talganın solugu menen aytıp berip: - Men kanımdın canın gana caktaganım bolboso, başka künööm çok!- dep sözüñ ayaktayt.

Kan Vazirin aklına ıraazı bolup, anı beker kunöölönünü uyat bolup, "Kandık maga ılayık emes eken" dep oyloyt da, Kandık taktını Vazirine ötkörüp bergen eken.

II. BÖLÜM MASAL METNİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

Çok eskiden bir Padişah varmış. O Padişahın her sözü yerine gelirmiş. Ondan dolayı kendini akıllı biliyormuş. Fakat, "kadın iyi ise erkek de iyidir; Vezir iyi ise Padişah da iyidir" denildiği gibi Padişahın akıllı bir Veziri varmış. Ama Padişah onu anlamamıştı. Bir gün Padişah ile Vezir ava çıkmışlar. Avdan geç dönmüşler. Bundan dolayı yaşadığı yere geç kalmışlar. O zaman Padişah ile Vezir, önlerine çıkan ilk eve gelip konaklamayı düşünmüşler. Gelirken yolda bir ak çadır, bir de kara çadır görmüşler. Çadırlardan iki köpek havlayarak çıkmışlar. Vezir hayvanların ve bitkilerin ne söylediğini yani dilinden anlıyormuş.

O zaman ak çadırın köpeği havlayarak: "*Padişah ve Vezir, bugün bizde konaklayacak ve benim sahibim bir koyun kesecek. Ben kanını içip doyacağım. Sabah oluncaya kadar uyuyacağım*" diyerek öğünmüş. O zaman kara çadırın köpeği: "Padişah ve Vezir bizde kalacak, benim sahibimin bir tek kuzusu var; onu kesecek. Ben onun kanıyla doyacağım. Padişah ve Vezirin atını sabaha kadar koruyacağım. Sen uyuyup Padişah ve Vezirin atlarını çaldıracaksın" diye söylenmiş.

Vezir ile Padişah beyaz ve kara çadırın önüne gelmiş. Padişah ak çadıra doğru giderken veziri atının yularından yutup kara çadıra getirmiş. Padişah Vezirine kızmış. Fakat eve gidince onunla konuşurum düşüncesiyle bir şey söylememiş Fakir çiftçi, Padişah ve Vezire çay verip onların geldiğine sevinerek tek olan koyununun kuzusunu getirmiş. O sırada dışarıdan koyun melemiş ve "Kahretsin on bir tane doğurdum, bir tanesi de yaşamadı. En azından bunu kesmeyip bırakabilirlerdi. Bin dölün başı ak koyun denilen buydu. (Kırgızlarda bir deyim) Beni kesseydi daha iyi olurdu" diye üzülerek söylenen koyunun sesini anlayan vezir. Gülümseyerek duasını söyleyen çiftçiye bakarak :

"*Bırak o kuzunu kesme. Bize dışarıda meleyen koyunu kes*" demiş. Evin sahibi razı olmuş. Kuzuyu bırakıp koyunu kesmiş. Padişah öyle yaptığında sinirlenerek "*bunun yaptığı nedir? Eve gittiğimde iyice konuşurum. Bununki de sınırı aşılıyor*" diyerek içinde kin beslemiş.

Onlar, oturup gelen ve gideni konuşarak eti yemişler. Ondan sonra masal anlatmaya başlamışlar. Ev sahibi birçok ilginç masal anlatmış. Vezir ise komik masallar anlatmış. Padişah ise siniri yatışıp kendisinin bildiği üç masalı anlatmak istemiş. Ama bu kötü evde masal anlatacak kadar küçük müyüm? Ben kimim, diye düşünerek masal anlatmaktan vazgeçmiş.

O zaman Padişahın üç masalı, kendi aralarında konuşmuşlar. Birinci masal: "*Padişah beni çok üzdü. Keşke bu evde anlatsaydı. Ben yarın sabah onlara gösteririm. Bir zehirli kara kurt olarak ayakkabısının içine gireceğim ve onu ısırarak öldüreceğim*" demiş. İkinci masal: "Eğer senden diri kalırsa yolda çok susadığı zaman zehirli pınar olarak önünden akarım. Bir yudum aldığımda ölür" demiş. Üçüncü masal: "*Eğer sizden de sağ kalırsa Padişah uyurken ben tünlükten ejderha olarak girerim. Bundan da sağ kalamaz*" diyerek konuşmalarını bitirmişler.

Masalların kendi aralarında konuşmalarını vezir anlamış. Sabah erkenden Padişah, çizmelerini giyerken vezir, çizmesinin başını balta ile keser ve kendi çizmesini verir. Padişah, daha fazla sinirlenmiş. "*Seni eve gittiğimde darağacına astıracağım*" diye söylenmiş.

Sabah çay içtikten sonra atlarına binip gitmişler. Vezirine küsen Padişah yolda hiç konuşmamış. Güneş tepeye çıktığında Padişah ile Vezir susamışlar. Giderken önlerine akan bir pınar çıkmış. Padişah, atından ininceye kadar Vezir atıyla pınara girerek kirletmiş. At pınara pislemiş. Padişah daha fazla sinirlenmiş. Bu siniriyle evine kadar gelmiş. Artık güneş batmış. Ertesi gün darağacına asarım diye düşünmüş ve uyumuş. Vezir, Padişahın uyuduğu odada tan ağarınca kadar bekçilik yapmayı düşünmüş. Kılıcını tutarak göz kırpmadan beklemiş. Bir vakitte eve girmekte olan ejderhanın başını kesmiş. O sırada ejderhanın bir damla kanı yatakta yatan Padişahın karısının göğsüne damlamış. Vezir, kadının üzerine bulaşan ejderha kanını emerken Padişah uyanır. Bu durum Padişahın aklına karısını öpüyormuş gibi gelmiş. Hemen yiğitlerini çağırarak Veziri tutuklatmış. Vezir, ertesi gün bütün halkın önünde darağacına asacak olmuş. O zaman Vezir, Padişah'a : "*Padişahım beni yanlış suçluyorsunuz. Yaşlıları çağırıp benim suçumu ortaya koyup açıklayınız.*" diye ricada bulunmuş. Padişah bunu uygun görmüş. Yaşlıları çağırıp onlara vezirinin kendisine karşı

yaptığı suçları saymış. Bu vezir haddini geçti; sonunda gelip koynumdaki karıma saldırmaması nedir? demiş.

- Padişahın söyledikleri doğru mu vezir?

- Padişah'ın söyledikleri doğru aksakallar. Fakat ben onları niçin yaptım, önce onu dinleyin diyerek bütün olanları anlatmış.

İkisinin ava çıktığını, dönerken kara çadırdaki konakladıklarını, kuzu kestirmeden koyunu kestirdiğini, masalların kendi aralarında konuşup kin tuttuklarını, kara kurt giren çizmesinin başını kestiğini, kendi çizmesini verdiğini, pınarın zehirli olduğunu, ejderha ısırarakken başını kestiğini, bir damla kanın karısının göğsüne damladığını, zehir sinmesin diyerek emdiğini tamamıyla anlatır. "Benim Padişahımın canını koruduğumdan başka suçum yoktur" diyerek sözünü bitirmiş.

Padişah, vezirinin aklına hayran olur ve onu boş yere suçladığından dolayı "Padişahlık bana göre değilmiş" diye düşünüp ve Padişahlık tahtını vezire teslim etmiş.

MASALIN İNCELENMESİ GİRİŞ

Masal, nesirle söylenmiş, dini, büyü ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve inandırmak iddiası olmayan bir anlatım türüdür.²

Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde "masal" kelimesinin Arapça "mesel" kelimesinin anlam ve söyleniş değişikliği kazanmasıyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir. "Mesel", halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt anlamındadır.³ Masallar, diğer folklor mahsulleri gibi yaşanan hayatın içinde doğmuş ve günümüze kadar muhafaza edilmiştir. Masalların müşterek bir yapıya ve ortak motiflere dayalı sözlü gelenek içinde gelişmiş edebi bir tür olduğu gerçektir. Masalın bu ortak özellikleri yanında bu tür canlı ve her zaman okunur ve dinlenir yapan dili ve olayları hareketlendiren kültür birikimi, farklılığı ve milliliği meydana getirmektedir.

Türk Masallarının Özellikleri:

Bütün Türk masallarında, iyilik ile kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. Bu mücadeleler neticesinde umumiyetle olumlu tipler başarılı olur.

Türk masallarında talihsizlik ve akislikler gerçek hayattan farklı olarak bir defada veya birbirine bağlı olarak arka arkaya ortaya çıkar. İncelemiş olduğumuz Kırgız masalında da

Padişahın anlatmak istediği, fakat sonradan önemsemediği için vazgeçtiği üç masal, arka arkaya çeşitli şekillere girerek Padişaha zarar vermek istemiştir. Bunlar çözümlendikten sonra yeni sıkıntılar söz konusu olmaz, iktidarı, başarıyı ve mutluluğu sembolize eden taç ve evlilik bir daha zarar görmez. Türk masalları umumiyetle "onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" veya "gökten üç elma düştü ..." gibi tekerlemelerle son bulur. Bu tekerlemeler, mutluluğu, huzuru ve zenginliği ifade etmektedir.

Türk masallarında başarıyı bulmak için çile çekmek ve hüner göstermek gerekir. Kişiliğini başarıyla sergilemeyen kahraman olamaz. Bu tip şahıslar her zaman ikinci plânda kalır. Büyük talihsizlik veya denemelerle karşılaşan masal kahramanının fakir olması veya soylu olmaması önemli değildir. Buna Keloğlan ve Köse masallarını örnek olarak verebiliriz. Fakat Türk destanlarında kahramanın mutlaka soylu olması gerekir. Talihsizliği yenmeye aday olan şehzade veya padişahlar çeşitli kıyafetleri giyerek diyar diyar gezerler. Gayeleri uğruna çile çekerek, zeka ve hünerleriyle talihsizlikten kurtulurlar. Kişiliğini göstermeden tahta çıkan şehzade, belli bir zaman içinde kişiliğini ve zekasını gösteren başka bir kahramana yerini bırakmak mecburiyetindedir. "Mutluluk ve başarı bir emek karşılığında kazanılır" ana fikri bütün Türk masallarında hakimdir.

Türk masallarında kahramanın iyi bir Müslümân olması gerekir. Kahraman bir sıkıntı ile karşılaştığında Allah'a dua eder ve nihayetinde duası kabul olur. Bu tür istekler Hızır, derviş ve Pir gibi İslâm'ın temsilcisi olan kutlu kişilerden de istenebilir. Masallarda dinleyicinin dikkatini en fazla çeken olağanüstü nitelikli Hızır, derviş ve dağdeviren gibi yardımcıları, hem kötülüğü hem de iyiliği temsil eden peri, dev, ejderha gibi yaratıklar, at, karınca, kuş, yılan, Zümrüt ü Anka gibi üstün nitelikli hayvanlar, yüzük, mühür, sopa, başlık, halı gibi nesnelere kahramana yardımcı olur.

Masallarda imkânsızlar yoktur. Düşünülen ve düşünülmeyen her şey olabilir. Bir küpün üzerine binip gözünüzü açıp kapayınca kadar bir yıllık yol aşılabılır. Yedi kat yerin altına bir anda girip devlerle mücadele edilebilir. Bir ejderha veya Zümrüt ü Anka kuşu bir anda on iki kat gökyüzüne çıkarabilir. Parmak adam bir anda dev veya ejderhayı öldürebilir. Keloğlan başına giydiği sihirli küllahla birçok şeyi bir anda kendi lehine çevirebilir.

Milletlerarası masal kataloğunda masallar, şu ana çeşitlere ayrılmıştır:⁴

² BORATAV, Pertev Naili: 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1988, s.75.

³ Türk Dünyası El Kitabı, C.3, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:121, Ankara, 1992, s.321.

⁴ a.g.e.: s.78

- 1- Hayvan masalları,
- 2- Asıl masallar: Olağanüstü masallar, gerçekçi masallar,
- 3- Güldürücü hikayeler, nükteler, fıkralar, yalanlamalar,
- 4- Zincirlemeli masallar

Masalda Tipler ve Motifler:

Masaldaki tipler ve motifler, millidir. Masalda Türk halkının bütün özelliklerini bulabiliriz. Türk masallarında milli olan özelliklerden biri de sonunda her zaman haklı olanın kazanmasıdır.

A- Tipler:

a-Padişah : Padişah, birçok Türk masalının kahramanıdır. Altından veya gümüşten yapılmış saraylarda otururlar. Bazan hiç çocukları olmaz. Bazan da üç kızı veya üç oğlu olur.⁵ Kimi zaman da olumlu bir tip olan Padişah olayların içinde tam olarak bulunmamakla birlikte kahramana yardımcı olur. Bazı masalarda da karşısına çıkan halktan kahramanın başarıları onun kıskançlık duygularını kamçılar; kahramana tehlikeli işler yükler, ya da onu insan gücünün üstünde sınamalardan geçmeğe zorlar.⁶ Sonunda pes eder veya tahtı gerçek sahiplerine bırakır. İncelemesini yaptığımız masalda Padişah, masal kahramanı değildir. Masalda çizmiş olduğu tip olumsuzdur. Etrafındaki hadiselerden habersiz ve kendini biraz da beğenmiş bir tiptir. İşin içinden çıkamayacağını anlayınca "ihtiyarlar meclisi"ne müracaat eder.

b- Vezir : Masalın kahramanı, Anadolu masallarında olduğu gibi olağanüstü özelliklere sahip olan vezirdir. Keloğlan masallarında olduğu gibi zekâsı ile her türlü zorluğu yenmeyi başarmıştır. Sonunda Padişah tarafından idam edilecekken "ihtiyarlar meclisi" tarafından sorgulanması için son bir şans verilir.

c- Ejderha : Ejderha masalların vazgeçilmez tiplerinden biridir.

B- Motifler:

a- Cezalandırma: Padişah, kendisine yanlış hareketlerde bulunduğu veziri idam ettirmek ister.

b- Ödüllendirme: Padişah, vezirin haklı olduğunu anlayınca tahtını devreder.

c- Masal anlatma: Masalların Türk edebiyatında özel bir yeri vardır. Türk geleneği içinde masal anlatma her zaman özelliğini devam ettirmiştir. Aile toplantılarında çoğunlukla eğlenmek için söylenen, fakat çocukların anlamlarını pek kavrayamadığı bilmececelerden çok

masallar dikkati çekmiştir. Çoğu geceler anne veya ninelerimizin dizinde, tatlı uykularımızı feda ederek saatlerce masal dinlemiştir.

d- Çiftçi: Türk masal malzemesini incelersek insan çehrelerinde bizim çizgilerimizi görmek mümkündür. Türk masalcısının anlatmış olduğu insanlar: Çocuklar, kadınlar, erkekler; yoksul veya varlıklı, her tabakadan, her işten, devlet makamlarının her kademesindeki kişiler - padişah, vezir, şehzade, bey, ağa, çiftçi...- bizim insanlarımızdır.⁷ Kırgız masalında da karşımıza fakir bir çiftçi çıkmaktadır. Bu fakir çiftçi, elinde bulunan tek sermayesi koyun ve kuzulardan birini kesmek istemektedir.

e- İhtiyarlar meclisi: Masalın sonunda kahraman durumunda olan vezire ihtiyarlar meclisi yardımcı olur. Bu durum gerçek hayatta da böyledir. Adaletin yerini bulması için kendi konusunda uzman olanlara veya ak sakallılara müracaat edilir.

g- Zehirli böcekler: Masallardan biri kendilerini önemsemeyen Padişahı öldürmek için zehirli böcek olur.

h- Koyun ve kuzu: Koyun, kuzusunu kurtarmak için kendisini feda eder.

ı- Misafirperverlik: Masalda Türk misafirperverliğini görmekteyiz. Türk insanı evine gelen her kim olursa olsun elinde ne varsa ikram etmek ister. Fakir çiftçi evine gelen misafirleri görünce elinde koyunların birini kesmek ister.

İncelemesi yapılan Kırgız masalı, diğer çeşitlerine göre daha uzun, kişileri daha kalabalık, olayları daha çarpışık olmaları dolayısıyla "olağanüstü masal" özelliğini taşımaktadır.

Masaldaki Epizotlar:

Masaldaki epizotları sıralayabiliriz:

1. Başlangıç durumu
2. Ava gitme,
3. Köpeklerin kendi aralarındaki konuşmaları,
4. Hayvanların ve masalların dilinden anlama,
5. Evde masal anlatma,
6. Kibir ve olumsuz tepki,
7. Kötülük,
8. Üç masalın konuşması,
9. Olağanüstü varlıklarla mücadele,
10. İhtiyarlar meclisi,

1- Başlangıç Durumu: Bilindiği gibi her masal başlangıç durumu ile başlar. Burada ailenin fertleri zikredilir veya kahraman tanıtılır. Kırgız masalında da, "Eski zamanda bir Padişah varmış.

⁵ TEZEL,Naki: Türk Masalları,C.1, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları,1992,s.11.

⁶ BORATAV, Pertev Naili: 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, Gerçek Yayınevi,1988,s.82.

⁷ BORATAV, Pertev Naili:Zaman Zaman İçinde,İstanbul, Adam Yayınları ,1992 s.15.

O Padişahın her sözü yerine gelirmiş. Ondan dolayı da kendini akıllı biliyormuş. Fakat, -kadın iyi ise erkek de iyidir; Vezir iyi ise Padişah da iyidir- denildiği gibi Padişahın akıllı bir Veziri varmış. Ama Padişah onu anlamamış.” (ilgeri ilgeri bir Kan bolgan eken. Al Kandın atagi ele cayılıp aytkan sözü em bolup yuruptur. Oşondon ulam özün akılmanmın dep oyloçu eken. Birok “ ayal cakşı, er cakşı, Vazir cakşı, Kan cakşı” degendey, kandın cakşılığı anın Vazirinin kulmandıgman boluptur. Birok Kan anı tüşüngön emes.) cümlesiyle başlamaktadır. Başta söylenen bu cümle ile , masalın çok eski bir zamanda geçmiş kabul edilmesi gerektiğini belirtmekle beraber müstakbel kahramanın Vezir olduğuna dair ipucu vermektedir.

2. Ava Gitme: Masalda hadise Padişah ile Vezirin ava gitmesiyle başlamaktadır. Avlanmayı geç bitirdiklerinden dolayı fakir çiftçinin evine konuk olurlar.

3. Köpeklerin Kendi Aralarında Konuşmaları: Masalda olağanüstü durumlardan bir tanesi de ak ve kara çadırın köpekleridir. Köpeklerden biri gayet sorumsuz olmakla birlikte diğeri sorumluluğunu bilen bir köpektir. Vezir köpeklerin dilinden anladığı için Padişahı olumlu yöne sevk etmiştir.

4. Hayvanların ve Masalların Dilinden Anlama: Masaldaki olağanüstü durumlardan bir tanesi de masal kahramanı olan Vezirin hayvanların ve masalların dilinden anlamasıdır. Vezir Padişaha zarar verebilecek her türlü durumu önceden öğrenmiştir.

5. Evde Masal Anlatma: Türk geleneğinde, ister misafir olsun isterse olmasın evde masal anlatma geleneği vardır. Bunun bir örneğini de incelemiş olduğumuz Kırgız masalında da görmekteyiz. Fakir çiftçi, evine gelen değerli misafirlere tek olan koyununu kesip ikram ettikten sonra birçok ilginç masal anlatmıştır. Vezir de buna karşılık bildiği komik masallardan anlatmıştır.

6. Kibir ve Olumsuz Tepki: Türk masallarında Padişah, umumiyetle zaman olumlu bir kişidir. İyiliksever, cömert, güzel hükümdar çizgileriyle tanıtılır. Kimi masalarda da olumsuz bir kişidir. Aç gözlü, kibirli, hiçbir şeyde karar veremeyen, çevresindeki kötü insanların etkisinde kalan, onların oyuncağı olan zayıf iradeli bir kişidir. Padişahın üç oğlu varsa, padişah devreden çıkar ve en küçük oğlan kahramanlık sıfatını taşır.

“Akıllı Vezir” masalında ise Padişah, etrafındaki hadiselerden haberi olmadığı gibi, kendisine masal anlatma sırası geldiğinde “Bu kötü evde masal anlatacak kadar küçük müyüm? Ben kimim?” diyerek kibirlenmiştir. Bununla yetinmeyerek Vezirin kendisini korumak için

yapmış olduğu yardımlara bir anlam verememiş ve saraya geldiğinde astırmayı bile düşünmüştür. Bu düşüncelerden hareketle masalın adı “ Akılsız Padişah” da olabilirdi.

7. Kötülük : Türk masallarında çevresindekilere muziplikten şirretliğe varan dereceleriyle “kötü oyunlar oynamaktan zevk duyan kişi Köse”dir. “Akıllı Vezir”de ise anlatılmak istenip de anlatılmayan masallar türlü şekillere girerek kötülük yapmak istemektedir. Masal, okuyucularını veya dinleyicilerini kötülüklerle karşı uyarmakla birlikte iyiliğe yönetmektedir.

8. Üç Masalın Konuşması ve Kurulan Plân: Olağanüstü masalarda “üçlü bakışım” kuralı önemli bir yer tutar. Örneğin, Padişahın üç oğlu, her biri başka yerde oturan üç kardeş dev, üç imtihan v.b...

Kırgız masalında da hadiseler önem sırasına göre sıralanmıştır. Padişahın anlatmak istediği fakat daha sonradan anlatmadığı üç masal (comok), çok sinirlenir. Türlü şekillere girerek Padişahı öldürmek için plân yaparlar. Sırasına göre zehirli kurt, zehirli pınar ve ejderha olarak Vezir ve Padişahın karşısına çıkarlar.

9. Olağanüstü Varlıklarla Mücadele : Masal kahramanı, zehirli kurt şekline giren birinci masalın yapmak istediklerini anlamış ve plânı bozmuştur. Zehirli kurt, padişahın ayakkabısının içine girip zehirlemek istemiştir. Vezir ise ayakkabının yarsını keserek Padişahı zehirlemekten kurtarmıştır. İkinci masal ise zehirli pınar şekline girerek Padişahı susadığı zaman zehirlemek istemektedir. Vezir ise atıyla suyu kirletmiş ve Padişahın su içmesine fırsat vermemiştir. Ejderha şekline giren üçüncü masala da izin vermeyen vezir böylece olağanüstü varlıklarla yapmış olduğu mücadeleyi kazanmıştır.

10. İhtiyarlar Meclisi : Masalda Vezirin yardımına ihtiyarlar meclisi yetişmiştir. Vezir kendini anlamayan Padişaha karşılık, ihtiyarlardan kurulan meclise hesap vermeyi teklif etmiştir. Meclise verilen ifadelerden sonra Vezir aklanmıştır. Fakat Vezir, yapmış olduğu her iyilikten sonra Padişaha durumu anlatsaydı meclise gerek kalmayabilirdi. Masalın başında söylenen “ kadın iyi ise erkek iyidir; vezir iyi ise padişah iyidir” sözü de gerçekleşecekti. Bu sözün aksine Vezir, Padişahın elinden tahtı almıştır.

11. Haklı Çıkma : İhtiyarlar meclisine doğrular anlatıldıktan sonra Padişah, Vezirin düşüncelerine hayran olur. Masal neticesinde haklı olan her zaman ortaya çıkmış ve ödüllendirilmiştir.

Masalın Formel Yapısı:

Masalın formel yapısını vermeden önce “formel” kelimesini tanımlamak gerekir. Formel kelimesini “masalın bünyesinde bulunan, bir

vak'adan bir vak'aya geçişi anlatan kalıplaşmış sözler" olarak tanımlayabiliriz. "Bu söz burada kalsın" denildiğinde diğer vak'aya geçiş yapmış oluyoruz.

Tekerleme ile formelleri birbirinden ayırmak gerekir. Tekerleme, sözlü edebiyat türlerinde manzum veya mensur olarak dinleyicinin dikkatini çekmek için söylenen anlamlı veya anlamsız sözlerdir. Buradan anlaşıldığına göre tekerlemede asıl amaç, anlatılan konuya dikkat çekmektir.

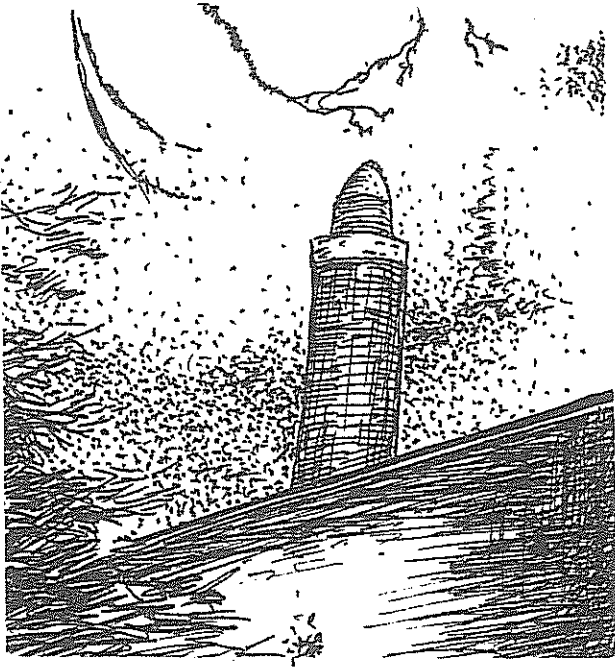
İncelemesini yaptığımız Kırgız masalında yalnızca başlangıç ve geçiş formeli gözümüze çarpmaktadır.

a- Başlangıç Formeli: "İlgeri ilgeri bir Kan bolga eken" (Eskiden bir Padişah varmış) cümlesi giriş formelini oluşturmaktadır.

b- Geçiş formeli : "Alar ötkön-ketkendi söylöşüp..." (Onlar oturup gelen ve gideni konuşarak...) cümlesi masalın içinde geçiş formelini oluşturmaktadır.

SONUÇ :

İncelemesini yaptığımız "Akılman Vazir" masalında "tip, epizot ve formel yapı olarak benzerlikler görülmeyle birlikte, buradaki masal kahramanlarının birleştirici ve liderlik vasfı olarak birbirleriyle örtüşmediğini görmekteyiz. Anadolu masallarında padişahın en küçük oğlunun akla ihtiyacı yoktur. O zaten akıllıdır. Ama her işin yerini ve zamanını bekler. İncelemesini yaptığımız masalda ise böyle bir durum yoktur. Bu sonuç bizde, "Akılman Vazir" masalının Kırgız toplumunun içinde bulunduğu Sovyet sisteminin etkisiyle söylenmiş olduğu izlenimi bırakmıştır.

TAŞLAR BENDE DİL OLDU.

Taşlarla dost oldum

Taşlar bana sarıldı

Ben taşlara...

İnsanları anlattı taşlar

Vücut diliyle konuştu

Akil sustu taşta.

Taş anlattı, anlattı,

Oluşumu, doğayı,

İnsanların

Zavallı kaderlerini,

Güçsüzlüklerinde bile direncini,

Yeryüzündeki doyumsuzluklarını...

Sustu, görsel dil oldu anlayana

İnsanla anlaşmanın zor olduğunu gördü,

Taşı anlayanla anlaştı, akli anlattı

İnsanlarla yaşamı paylaştı binlerce yıl

Beni de dinledi, derdimi anladı,

Yıllarca güneşle, soğukla yaşamıma girdi

Taşlar bende dil oldu, konuştu

Formlarda dilim oldu, şekillendi,

"Anlayan"a, "gören"e beni anlattı.

Abdulkadir ÖZTÜRK